

**РОЗВИТОК ТЕОРІЇ РИЗИКІВ В ЕКОНОМІЧНІЙ НАУЦІ:
ЕВОЛЮЦІЙНИЙ ПІДХІД**

Розглянуто еволюцію теорій ризику, яка викликана розвитком і становленням течій в політичній економії від античності до нашого часу

Постановка проблеми. Відомо, що ризик впливає із самої природи економіки. Навіть в найсприятливіших економічних умовах для будь-якого підприємства завжди зберігається можливість настання кризових явищ. Така можливість асоціюється з ризиком, який притаманний будь-якій сфері людської діяльності та пов'язаний з великою кількістю умов і факторів, що впливають на його результат. Проте ризик неоднозначно сприймали у різні часи.

Тому **метою статті** є розкриття еволюції теорій ризику; визначення, коли вперше у вітчизняній науковій думці почали використовувати поняття "ризик".

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ризик займав в економічній теорії та підприємницькій практиці важливе місце. Дослідженню гносеології ризику присвятили свої праці такі класики, як А. Сміт, Дж. Мілль, А. Пігу, А. Маршал, Й. Шумпетер, Дж. М. Кейнс, а також сучасні дослідники Д. Ліндлей, В.Д. Рудашевський, Л.Г. Шаршукова, О. Бігняк, Є. Білоусов, А.Ю. Харко і В.Ю. Харко та багато інших.

Викладення основного матеріалу дослідження. Актуальність даної теми для нашої країни обумовлена тим, що проводивши політику планового будівництва економіки, в середині 30-х рр. слово "ризик" було оголошено "буржуазним поняттям", що непридатне новому соціально-економічному устрою. Хоча, за даними В.В. Вітлінського та С.І. Наконечного, ще в 20-ті рр. у СРСР поняття "ризик" було нормативно закріплене у деяких законодавчих актах стосовно виробничої та раціоналізаторської діяльності [5, с. 3]. Таким чином сформувався помилковий стереотип поступового відмирання ризику по мірі розвитку планового характеру системи господарювання, оскільки вважалося, що в процесі соціалістичного виробництва не існувало елементів невизначеності, а отже, з часом поняття "ризик" зникло зі сторінок енциклопедій, наукових статей та спеціалізованої літератури. В статті "Ризик" "Енциклопедичного словника Гранат" зазначено, що в зв'язку з плановим характером соціалістичної системи ризику мають тенденцію до відмирання [цит. по 10, с. 233]. Таким чином, ризик повністю відносився до явищ капіталістичного господарювання. Ігнорування проблем ризику досягло такого крайнього ступеню, що саме поняття "ризик" навіть не включалось в енциклопедію "Політична економія", Філософську енциклопедію, словник "Науково-технічний прогрес", відсутнє воно й в останніх виданнях "Велика радянська енциклопедія" та "Радянський енциклопедичний словник", поняття ризику пояснювалось лише в тлумачних словниках російської мови [10, с. 233; 12]. На думку О.В. Малахової така позиція глибоко помилкова, оскільки в умовах адміністративно-командної економіки ризик функціонування господарських суб'єктів вважався мінімальним, проте, тим не менш, був присутній і виявлявся у неефективному використанні ресурсів і зниженні корисності суспільного виробництва [9, с. 17].

Виникнення нового інтересу до прояву ризику в сферах господарської діяльності пов'язано з проведенням економічних реформ. Область господарювання стає все більш ринковою, вносить в господарську діяльність додаткові елементи невизначеності, розширює зону ризикових ситуацій. В цих умовах виникає невизначеність та невпевненість в отриманні очікуваного кінцевого результату, а отже, зростає і ступінь економічного ризику. Оскільки ризик є

невід'ємною складовою ринкових економічних відносин, виникає об'єктивна необхідність врахування його впливу як на рівні економіки країни, так і на рівні окремих суб'єктів господарювання. Досвід розвитку багатьох країн показує, що ігнорування або недооцінювання господарського ризику при розробці тактики та стратегії економічної політики, прийнятті конкретних рішень стримує розвиток суспільства, науково-технічного прогресу, спонукає економічну систему на застій.

Розглянемо еволюцію теорій ризику, яка викликана розвитком і становленням течій в політичній економії від античності до нашого часу.

За часів *античної цивілізації*, коли люди теоретично ще не усвідомлювали імовірнісний характер розвитку суспільства, наявність невизначеності і випадковості, що виникають під дією природних та суспільних процесів, вони шукали засоби і форми захисту від можливих небажаних наслідків. Одним із розповсюджених способів, що виник ще у античність, був спосіб, пов'язаний зі створенням спеціального запасного фонду, наприклад, на випадок неврожаю, природного лиха. Це дає нам підстави стверджувати, що ризик в античність ототожнювався з природними явищами, виникнення яких могло викликати майнові та інші види втрат.

В період *середньовіччя* у побутовій та повсякденній діяльності людей почали закладатися основи теорії ризику. Так, лихварі брали вищий відсоток за ризикованіші позички, банкіри фінансували ризиковані заморські подорожі, сподіваючись на значну винагороду, яка відшкодувала б не лише фактичні витрати, а й багатомісячне очікування.

Меркантилісти ототожнювали ризик з можливістю втрати активного сальдо "торговельного балансу", тобто основного джерела збагачення країни, оскільки у центрі уваги меркантилістів була проблема збагачення країни, Проте, питанню ризику вони не приділяли уваги і не враховували його у своїх "проповідуваннях". Тому, на нашу думку, дану епоху (XV-XVII ст.) не можна відносити по початку формування сутності ризику

Класична течія має два напрями: течія фізіократів у Франції та класична політекономія в Англії.

Фізіократи визнавали вільну ринкову економіку (їх основний принцип "laissez-faire, laissez-passer" перекладається як "дозвольте робити, хто що хоче, і йти, хто куди хоче") з притаманною їй невизначеністю й ризиками, проте відкидали будь-яке регулювання з боку держави, оскільки сліпо вірили в дію ринкових законів. Таким чином, ризиком в економіці фізіократи вважали подію, яка може відбутися, або ні.

В основу *класичної політекономії в Англії* покладено принцип "людини економічної", за яким людина завжди прагне отримати економічну вигоду внаслідок заощадження, інвестицій або прибутку. Тобто, внаслідок прийняття певного економічного рішення на основі економічної поінформованості. Першим категорію ризику у класичній школі почав формувати Адам Сміт. У своїй відомій праці "Дослідження про природу і причини багатства народів" він зазначав: "...звичайна норма прибутку коливається більш менш в залежності від ступеня надійності доходу. Звичайна норма прибутку підвищується із зростанням ризику. Проте це зростання не пропорційне збільшенню ризику або не цілком врівноважує його, тому банкрутства найчастіше відбуваються в найбільш ризикових галузях... нагородою за витрачений ним (підприємцем – прим.

автора) час, зусилля і можливості може бути як прибуток, так і збиток... Для компенсації ризику повною мірою необхідно, щоб загальний дохід понад звичайний прибуток на капітал не тільки покривав всі випадкові втрати, але і забезпечував додатковий прибуток..." [15, с. 16]. Таким чином, можна зазначити, що досягнення навіть звичайної норми прибутку завжди пов'язано з більшим або меншим ризиком. Відомо, що отримання прибутку підприємцю не гарантовано. Винагородою за затрачені ним час, зусилля та здібності може бути як прибуток, так і збиток [10, с. 127].

За еволюції класичної політекономії, Дж. Мілля та Н.У. Сениора вперше започаткували аналіз ризику як економічного поняття, які розглядали ризик з точки зору відшкодування можливих збитків, пов'язаних з підприємницькою діяльністю [12]. Томас Мальтус, який написав "Дослідження про закони народонаселення" у 1798 році чітко окреслив основну позицію того часу: усі ресурси, у тому числі земельні, є вичерпними. Тому, сутність ризику прихильники еволюційної течії класичної політекономії вбачали у ймовірності збитків внаслідок нестачі певних ресурсів.

Нове бачення сутності ризику висунули і *марксистки*. Тільки перехід від приватної до суспільної власності, на думку К. Маркса, може забезпечити рівномірну участь працездатних членів суспільства у створенні суспільного доходу [14, с. 157]. Велика увага приділялася проблемі відособленості товаровиробника, яка зв'язується із спеціалізацією, конкретною працею, виробництвом продукції за власним розсудом, з ізоляваністю на ринку, на господарювання на свій страх і ризик. Результат такого виробництва є приватною власністю виробника. Право власності завжди припускає ризик. Таким чином, марксистки стверджували, що власність – це умова виробництва, яка "тягне" за собою ризик [15, с. 17]. Якщо ж перейти до суспільної власності, то майже не залишиться альтернативи вибору і ступінь ризику зводиться до нуля. На думку прихильників марксизму, ризик присутній лише у капіталістичному господарстві, тому знищення приватного підприємництва та планова економіка знищить і саме поняття ризику. Таким чином, марксистки вбачали сутність ризику лише в існування приватної власності та вважали, що при жорсткому централізованому планування елементів невизначеності не буде, а, отже, й не буде самого ризику.

Крім того, у XIX ст. до проблем ризику зверталися не лише економісти, а й математики, зокрема Д. Бернуллі. Математично він довів, що очікування виграшу представляє собою нескінченно велику величину і вимагає постійних затрат ресурсів, які є обмеженими (час, енергія тощо). Тому, на його думку, в ризикованих операціях слід враховувати не суму виграшу, а корисність виграшу, тобто співвідношення затрачених ресурсів та отриманої суми.

Інший математик – німець Йоган Ніколаус Тетенс (1736-1807 рр.), у праці "Вступ до розрахунку життєвої ренти і право на її отримання (1786 р.) започаткував основи нового наукового напрямку - ризикології, яка знайшла практичне застосування у страхуванні життя [7, с. 16]. Хоча основи актуарних розрахунків, серед основних задач яких є дослідження та групування ризиків, вже були закладені в працях вчених Д. Граунта, Я. Вітта, Е. Галлея ще XVII ст. [1, с. 6].

Дослідники творчості Й.Н. Тетенса наголошують, що навіть за відсутності на той час необхідного емпіричного матеріалу, він все ж таки часто інтуїтивно робив правильні висновки. У своїй праці Й. Тетенс запропонував прийняти мірою ризику половину величини стандартного відхилення, вважаючи його обсягом очікуваного збитку страхової установи, який виникає за умовами договору страхування [7, с. 16]. Контраргументом такого твердження стала поширена теза, згідно якої ймовірність є лише мірою величини ризику, але не може бути ним самим.

Теорія ризику, яка була поширена до середини XX ст., була започаткована працями Дж. Неймана та О. Моргенштерна. Сформульована теорія очікуваної корисності стверджує, що раціональний індивід, вибираючи найбільш бажану з ризикових альтернатив (потерей, тобто розподіли вірогідності в безлічі грошових виграшів), прагне максимізувати очікуване значення своєї функції корисності. Ця проста функціональна форма дозволяє представити корисності будь-яких невизначених перспектив у вигляді математичних очікувань деяких, добре певних функцій, тобто описувати поведінку в умовах ризику за допомогою стандартних методів математичного аналізу і теорії вірогідності [6].

Таким чином, Дж. Нейман та О. Моргенштерн заперечили теорію Дж. Мілля та Н.У. Сениора і сформували нову сутність ризику – це ймовірність отримати не лише збитки, а й прибутки. Таким чином, Дж. Нейман та О. Моргенштерн математично підтвердили теорію А. Сміта.

Американський вчений Алан Віллетт у своїй роботі "Економічна теорія ризику і страхування" (1901 р.) уперше зробив спробу висвітлити економічний аспект ризику з точки зору невизначеності. Він виходив із концепції, що хоча термін "ризик" і вживається в різних значеннях, та все ж таки більшість вчених вважають, що він пов'язаний із поняттям непевності [7, с. 17]. Непевність може існувати в кожній ситуації, в якій абсолютно неможливо достовірно визначити процес діяльності та його наслідки, виявити причинно-наслідкові зв'язки між елементами цього процесу. Тому свій погляд на співвідношення ризику і непевності А. Віллетт сформував, виходячи виключно з принципу детермінізму, тобто, що всі очевидні явища, в тому числі й випадкового характеру, обов'язково є здетермінованими явищами причинно-наслідкового характеру і тому виступають як наслідки інших явищ - причин. Саме тому ефект випадковості окремі явища справляють через недостатнє пізнання причин їх походження. Внаслідок цього у людей виникає суб'єктивний стан непевності [7, с. 17].

Отже, з позиції А. Віллетта, ризик є чимось об'єктивним, але скорельованим із суб'єктивною непевністю, або інакше – об'єктивним корелянтом суб'єктивної непевності [7, с. 17]. Правда така орієнтація ризику на непевність не отримала належного теоретичного підтвердження, так як непевність при цьому теж сприймалася багатозначно, тобто щонайменше у трьох значеннях, а саме як: непевність об'єктивна; непевність психологічна, або суб'єктивна; непевність, яка виникає у процесі прийняття рішень.

Дослідник М.С. Клапків вважає, що збудоване на їх основі поняття ризику відповідно теж сприймається трояко:

1. Ризик як об'єктивне вираження суб'єктивної непевності. При цьому суб'єктивна непевність сприймається як свідомо інтерпретація зоб'єктивованої непевності. Так, представлена непевність існує навіть тоді, коли вважається, що "щось" може наступити, але не повинно. Такий аспект можна сприймати як існування об'єктивних ознак виникнення ризику в різних сферах діяльності, в тому числі і в бухгалтерському обліку.

2. Визначення ризику як непевності через її психологічне сприйняття. В такому розумінні ризик є комбінацією азарту та інших цілеспрямованих дій і вимірюється за допомогою показника ймовірності ступеня віри, переконання особи. При цьому ризик вважається станом реального світу, а непевність – станом її свідомості. Даний аспект передбачає вплив суб'єктивних факторів на виникнення ризику, тобто поведінки суб'єктів прийняття рішень щодо об'єктів управління. В нашому випадку таким суб'єктом може виступати бухгалтер, що свою чергу обумовлює існування бухгалтерського ризику.

3. Третім тлумаченням зв'язку "ризик - непевність" є сприйняття ризику як суто психологічного явища, яке проявляється лише в сенсі людських відчуттів і людського досвіду (людської поведінки). Послідовники психологічного підходу спираються на існуючий тісний зв'язок між суб'єктивними переживаннями людини та

об'єктивною дійсністю. Згідно з такою позицією величина ризику повинна змінюватися у відповідності зі станом психіки, свідомості особи. В цьому аспекті характеризується не тільки діяльність суб'єкта прийняття рішення та функціонування зовнішнього середовища, але й психологічне відношення людини до виникнення ризику, усвідомлення нею даного факту та застосування певних методів управління і запобігання втратам, обумовлених ризиком [7, с. 16].

На основі граничної корисності, А. Маршал і А. Пігу розробили нову концепцію ризику, згідно якої підприємств, що діє в умовах невизначеності, і прибуток якого є випадкова змінна, при укладанні договору керується двома вихідними критеріями: розмірами очікуваного доходу та величиною його можливих коливань [17, с. 35].

Тобто, якщо, наприклад, при вирішенні питання, в якій з проектів вкласти капітал, за умови, що очікується однаковий прибуток, капіталовкладник обере той варіант, де колювання цього очікуваного прибутку буде меншим. [10, с. 27]. Джон Р. Хікс, наприклад, писав так: "...Коли ж ми звертаємося до питання про уточнення планів, то повинні виходити з того, що в очікуваннях підприємців враховується елемент ризику... Важливо розуміти, що поправка на ризик ... не визначається виключно уявленнями підприємця, що встановлює план, про ступінь господарської невизначеності – вона залежить також від його готовності йти на ризик, тобто від чинника, який кінцем визначається шкалою переваг підприємця..." [16]. Також Хікс вважав, що необхідна Економічна Теорія Ризику, не залежна від Теорії Економічної Динаміки і навіть її розроблював.

Щодо прихильників *кейнсіанської течії*, то вони були переконані, що вкрай необхідним є посилене втручання держави в економіку країни. Оскільки Дж. Кейнс приділяв значну увагу проблемам стабільності цін, рівня виробництва, зайнятості, заощадження та інвестицій, то це дало йому змогу конкретно виділити три види ризику в економіці: ризик позичальника, ризик кредитора та ризик інфляції. За Кейнсом, економічний агент керується лише декількома гіпотезами про прибуток різного ступеня точності [2, с. 154]. Підприємство має "масу" і тому інертно. В цьому, на думку Кейнса, сутність ризику [15, с. 28]. Джерело невизначеності – це зміна вартості обладнання, коливання щоденного прибутку та некомпетентності акціонерів тощо [2, с. 254].

Інший представник кейнсіанської течії – Ф. Рамсей заклав основу аксіом для сподіваної корисності, що базувалася на суб'єктивній ймовірності. Великою заслугою Ф. Рамсея була пропозиція способу побудови змістовної теорії вибору в умовах невизначеності, яка дозволяла ізолювати переконання від переваг, в той же час зберігши застосування суб'єктивної вірогідності [8]. Ф. Рамсей здійснив першу спробу аксіоматизації теорії вибору в умовах невизначеності. Незалежно від Ф. Рамсея, Бруно Фінетті також виклав подібні погляди, засновані на ідеї суб'єктивної вірогідності. Ці науковці створили середовище для наукового обґрунтування класичних праць та ідей сподіваної корисності Д. Бернуллі, Дж. Неймана та О. Моргенштерна.

Отже, погляди вчених-економістів ґрунтувалися на розробках у галузі математики та страхування, розвивались і вдосконалювались на економічному підґрунті.

Чикагська школа (монетаристи) на чолі з Мілтоном Фрідменом, одна з перших запропонувала трактувати ризик кризь призму теорії корисності. М. Фрідмен зазначав, що в умовах спадної корисності та наявності ризику звичайні принципи максимізації не можуть бути використані, оскільки необхідна певна податкова плата у вигляді компенсації за фактор ризику [13].

Рішення, пов'язані з ризиком Фрідмен класифікував так:

- невеликий ризик, пов'язаний із заздалегідь відомим результатом;
- помірний ризик без великих доходів і витрат;
- великий ризик, пов'язаний із великими доходами або збитками [13].

Отже, Фрідмен виходив із припущення, що економічна одиниця має певну систему переваг, яка може бути описана функцією, що дає чисельні значення різним альтернативам [13].

Першою науковою спробою розмежування понять ризику та непевності стала праця одного з представників неокласичної школи, американського економіста Френка Кнайта (у літературі ще зазначають як Найт) – "Ризик, непевність, прибуток" (1921 р.). У ній він стверджує, що ризик – це лише така непевність, яку можна технічно оцінити і виміряти [7, с. 19]. При цьому методом вимірювання було прийнято пробабілістичний розрахунок (визначення ймовірності). Залежно від точності розрахунку цієї ймовірності він поділив її на три види: ймовірність математична (апріорна); ймовірність статистична (апостеріорна); ймовірність експертної оцінки (естиматична). Останній з представлених методів розрахунку ймовірності – естиматичний, на відміну від попередніх, є необхідний та обов'язковий до застосування. Тільки через обмеженість математично-статистичної інформації, експертна оцінка проводиться як на основі об'єктивних даних, так і суб'єктивних знань, тобто на загальній досвідченості, а також інтелігентності та інтуїції особи, яка проводить оцінку ймовірностей. Незважаючи на деяку обмеженість можливостей експертно-оціночного методу, його застосування має тенденцію до зростання. Широке поле для його застосування являє собою, зокрема, сфера фінансово-кредитної діяльності ризиків. Непевність, оцінену таким методом, лише умовно можна прийняти за кількісне значення ризику. Тому згідно з теорією Кнайта про ризик можна говорити лише тоді, коли результат будь-якої діяльності можна визначити за допомогою хоча б однією із трьох названих методів розрахунку ймовірності. Якщо ж цього зробити неможливо, то результат залишається на рівні непевності [7, с. 19]. Концепція Френка Кнайта стала першим кроком до розроблення сучасної теорії фінансового ризику, головною метою якої оптимізація функції ризику [11, с. 122].

Подальший розвиток неокласичної теорії ризику продовжили в своїх працях угорські економісти Т. Бачкаї, Д. Мессен та інші. Сутність ризику вони узагальнюють в можливості відхилення від цілі заради досягнення якої приймалося рішення [3, с. 82].

Отже, це дає нам підставу стверджувати, що прихильники ординалістської (або неокласичної) теорії вбачали сутність ризику в загрозі додаткових (непередбачуваних) витрат або в отриманні доходу, що нижче від запланованого.

Прихильники *інституційної течії* висунули зовсім нове бачення сутності ризику. Вони вважали, що ризиком є ніщо інше, як можливість відхилення від мети, заради якої приймалось певне управлінське рішення. Тобто, тут вже на перший план виходить поняття "невизначеності". На думку інституціоналістів, підприємство проявляє готовність йти на ризик в умовах невизначеності, оскільки на ряду з ризиком втрат існує можливість додаткових доходів. Зокрема, у своїй праці "Теорія економічного розвитку (дослідження підприємницького прибутку, капіталу, відсотків та циклу кон'юнктури)" Й. Шумпетер наполягав на необхідності врахування господарюючим суб'єктом саме цього фактору, бо якщо ризику не враховуються в господарському плані, тоді вони з однієї сторони, стають джерелом, збитків, а з іншої – прибутків. Таким чином можна прийняти рішення, яке містить менше ризику, але при цьому буде меншим і отримуваний прибуток [17, с. 21].

Сучасна теорія ризику (*неоінституційна течія*) була запропонована відомими західними економістами Г. Марковіцем і В. Шарпе. Ідея Г. Марковіца полягає у тому, що учасники фінансового ринку мають дві мети: по-перше, підвищення рівня очікуваного доходу; по-друге, зниження рівня ризику ступенем невизначеності доходу. Розв'язання цих двох завдань можливе лише за умови створення ефективного інвестиційного портфеля для

даного фондового ринку у єдиному варіанті. Саме Г. Марковіц запропонував вважати показником рівня ризику відхилення очікуваного значення випадкової змінної (прибутку) від її середнього значення – варіацію і стандартне відхилення [11, с. 122].

Далі розробляв теорію Г. Марковіца В. Шарпе. У середині 60-х років минулого століття він оприлюднив свою модель цін ринку капіталів (CAPM). Принциповим внеском Шарпе у теорію ризиків був розподіл загального ризику на дві умовні частини: систематичний ризик як наслідок загальноекономічних зрушень і специфічний – як результат господарської діяльності окремого підприємства [11, с. 122].

Останнім часом з'явилося багато модифікацій сучасної теорії ризику. Їх, зокрема, формують такі відомі вітчизняні та зарубіжні науковці та економісти як О. Альгін, І. Балабанов, І. Бланк, М. Білуха, А. Мазаракі, О. Ястремський.

Нагромадження знань про ризик дало поштовх для розвитку такої науки як ризикологія, яка б надала відповіді на багато теоретичних запитань, а саме розкрила б об'єктивну наявність ризику за будь-яких обставин, привернула б увагу до того, що при прийнятті рішень завжди враховується ступінь ризику та подальші наслідки прийнятого рішення, пояснила б причину складності розуміння категорії через її постійну динамічність та змінюваність.

Ризикологія – наука про основні закономірності, принципи та інструментарій виявлення, врахування, оцінювання й управління ризиком, який відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами господарювання об'єктивно наявних невизначеності, конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, оцінювання, управління об'єктами ризику, котрі обтяжені можливими загрозами й невикористаними можливостями [4, с. 8].

Специфіка розвитку сучасного наукового знання робить можливим і необхідним подальше проведення системних філософсько-соціологічно-економічних досліджень з ризику, котрі можна розглядати як подальший розвиток ризикології на принципах синергетики й системного підходу. Подальші дослідження мають торкатися, зокрема, динаміки ризику, виявлення внутрішньої діалектичної суперечливості ризику (об'єктивного та суб'єктивного), його емерджентних властивостей, цілісності як комплексного, багатогранного феномену людського буття, а також як системотвірної складової економічної теорії й практики господарювання на всіх рівнях ієрархії управління економічними системами [4, с. 9].

Більшість науковців вважає, що подальша еволюція етапів суспільного розвитку відбуватиметься з урахуванням фактору ризику і скоро перейде ще на один щабель вгору, оскільки буде побудована на менеджменті ризику.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, з розвитком економічної науки еволюціювали й уявлення про ризик. Так, в античній цивілізації ризик ототожнювали з явищами природи, а сьогодні ризиком вважають ймовірність відхилення фактичного результату від запланованого. Найприйнятнішим визначенням ризику, на нашу думку, є визначення запропоноване чиказькою школою, відповідно до якого ризик – це лише така непевність, яку можна технічно оцінити і виміряти. Дане твердження, на нашу думку, покладено в методику аналізу ризиків та їх управління.

Окрім того, визначення ризику певною мірою залежить від галузі знань, в якій він використовується. Його можна розглядати з філософської, соціальної, економічної, фінансової точок зору тощо.

Вперше термін “ризик” на науковому рівні було використано у 1786 році Йоганном Ніколасом Тетенсом у праці “Вступ до розрахунку життєвої ренти і право на її

отримання”. У словниках Російської імперії слово “ризик” вперше з'явилося у 1806 році.¹

Як давно Україна, яка була у складі Російської імперії, знайома зі словом “ризик” невідомо. Проте достеменно відомо, що з 1769 року слово “ризик” вживається у мовному діалекті².

Щодо України, то економічні перетворення, що проводяться сьогодні, характеризуються зростанням кількості нових та кризових явищ, ринкових інструментів та видів ризиків. А в умовах розгортання кризових явищ поняття “ризик” висуває нові вимоги щодо його тлумачення, теоретичного обґрунтування та можливості вивчення.

Список використаної літератури:

1. *Александрова М.М.* Страхування: Навчально-методичний посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 208 с.
2. Антология экономической классики: в 2 томах. – М.: Эконом. – 1991. – Т. 2. – 784 с.
3. *Бачкай Т., Мессен Д.* Хозяйственный риск и методы его измерения. – М.: Экономика, 1979. – 205 с.
4. *Вітлінський В.В.* Концептуальні засади ризикології у фінансовій діяльності // *Фінанси України.* – 2003. – № 3. – С. 3-9.
5. *Вітлінський В.В., Наконечний С.І.* Ризик у менеджменті – К.: Борисфен-М, 1996 – 336 с.
6. *Довбенко М.* Теория перспектив [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.dovbenko.kiev.ua/ru/published/articles/1054/> – Заглавие с экрана.
7. *Клапків М.С.* Питання етимології економічного ризику // *Фінанси України* – 2001. – № 4. – С. 14-20.
8. Концепция субъективной вероятности [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.riskland.ru/lib/sub_prob.shtml – Заглавие с экрана.
9. *Малахова О.В.* Экономический риск в системе хозяйственного механизма: Дис. канд. эконом. наук: 08.00.01. – М.: РГБ, 2003 – 188 с.
10. *Райзберг Б.Г.* Азбука предпринимательства. – М.: Экономика, 1995 – 333 с.
11. *Романенко Л.Ф., Коротаєва А.В.* Ризики у банківській діяльності // *Фінанси України.* – 2003. – № 5. – С. 121-127.
12. *Седов И.А.* Формализация финансового управления рисками предприятия : дис... канд. эконом. наук: 08.00.10 / Волгоградский государственный университет. – Волгоград, 2003. – 180 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://smartcat.ru/FinancialManagement/parvalueruA.shtml> – Заглавие с экрана.
13. *Селигмен Б.* Основные течения современной экономической мысли. – М.: “Прогресс” – 1968. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://economicus.ru/cgi-ise/gallery/frame_rightn.pl?type=in&links=/in/friedman/lectures/friedman_l1.txt&img=lectures_small.jpg&name=friedman – Заглавие с экрана.
14. *Солонінко К.С., Возна Л.Ю., Горобчук Т.Т., Ущаповский Ю.В.* Економічна теорія: Навчальний посібник для підготовки студентів до бакалаврського іспиту з економічних теоретичних дисциплін. – Житомир: ЖДТУ. – 2003. – 406 с.
15. *Степанов А.Н.* Предпринимательский риск в системе экономических отношений : Дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.01 / Чуваш. гос. ун-т им. И.Н. Ульянова. – Чебоксары 2004. – 156 с.
16. *Хикс Дж.Р.* Стоимость и капитал/Пер. с англ. – М., 1993. – 276 с. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://bixlib.ru/stoimkap030.html> – Заглавие с экрана.
17. *Шумпетер И.* Теория экономического развития. Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры. – М.: Прогресс. – 1983. – 684 с.

АЛЕКСАНДРОВА Марина Михайлівна – старший викладач кафедри фінансів Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:
– теорія фінансів,

¹ Слово “ризикувати”, натомість, згадується у словниках лише з 1847 року.

² Про дане поняття згадується у комедії Фонвізіна “Бригадир”: “...ризку нет...”, “...на что вы рискуете?...” (дія 1, явище 4).

– страхова справа

УЛЛУБІЄВА Каріна Касумбеківна – магістрант
Житомирського державного технологічного університету